

Ihmiskaupan vastaisen työn mahdollisuus haavoittuvassa asemassa olevien suojelijana – tapausesimerkinä luonnonmarjanpoiminta¹

Venla Roth

Tiivistelmä – Tutkimus tarkastelee ihmiskaupan vastaisen työn mahdollisuuksia suojella haavoittuvassa asemassa olevia. Tapausesimerkinä toimii luonnonmarjanpoiminta, jossa turistikymmenjärjestelmä mahdollisti pitkään hyväksikäytön jatkumisen. Rikosoikeudellisen puuttumisen myötä hyväksikäyttö tunnistettiin ihmis-kaupaksi. Tämä vaikutti lainsäädännön muuttamiseen haavoittuvuutta paremmin suojelevaksi. Tutkimuk- sen teoreettisena viitekehysenä toimii a-legitiimiyden käsite yhdessä Lyotardin differend-teorian kanssa. Niiden kautta tarkastellaan, kuinka väärydet saavat tunnistettavan muodon ja muuttuvat oikeudellista sääntelyä edellyttäviksi. Tutkimus osoittaa, että ihmiskauppamäärittelyllä ja siihen perustuvalla ihmiskaupan vastai- sella työllä on mahdollisuus suojella haavoittuvassa asemassa olevia ja haastaa vakiintuneita käsityksiä hy- väksyttävästä toiminnasta.

Asiasanat: luonnonmarjanpoiminta, ihmiskauppa, haavoittuvuus, rikosoikeus, turistikymmeni

1. Johdanto

Luonnonmarjanpoiminta on Suomessa perinteisesti nähty osana jokaisenoikeuksiin perustu- vaa vapaa-ajan toimintaa ja luonnonvarojen hyödyntämistä. Viime vuosikymmeninä siitä on kuitenkin kehittynyt kansainvälistä työvoimaa hyödyntävä kausiluonteinen elinkeino, jonka rakenteet ja käytännöt ovat herättäneet huolta poimijoiden oikeudellisesta asemasta, työeh- doista ja hyväksikäytön riskeistä.² Erityisesti turistikymmenillä maahan tulevien thaimaalaisten poimijoiden asema on puhuttanut suomalaista yhteiskuntaa jo parisenkymmentä vuotta. Työ- suhdeturvan puuttuessa poimijat ovat kantaneet itse merkittävän riskin myös siitä, jos marjo- ja ei ole tai niitä ei ole metsistä löytynyt. Kaukaa Suomeen viisumien turvin tulleet poimijat ovat saattaneet joutua palaamaan kuukausien työskentelyn jälkeen kotimaahansa ilman ansioi- ta, ja osalle heistä on jäänyt velkaa.

Poimijat ovat saattaneet työskennellä 18 tuntia päivässä, seitsemänä päivänä viikossa. Mo- net ovat uupuneet fyysisesti raskaasta työstä. Ravinto on paikoin ollut syömäkelvotonta, alira- vitsevaa tai sitä ei ole ollut riittävästi. Thaimaassa koordinaattorit ovat värvänneet poimijat

¹ Kirjoittaja työskentelee työelämäprofessorina Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa. Hän toimii myös neuvot- televana virkamiehenä oikeusministeriössä ihmiskaupan vastaisen työn parissa. Kirjoittaja on nostanut esiin ihmiskauppa- ja hyväksikäyttöriskejä luonnonmarjanpoiminnassa vuodesta 2010 ja pyrkinyt eri tehtävissään vaikuttamaan riskien vähentämi- seen ja ehkäisemiseen. Vuonna 2014 ihmiskaupparaportoinnista vastaavana ylitarkastajana vähemmistövaltuutetun (nykyisin yhdenvertaisuusvaltuutettu) toimistossa kirjoittaja suositteli työsuhteen käyttöönottoa keinona ehkäistä hyväksikäyttöä ja parantaa poimijoiden asemaa. Artikkelit on syntynyt tarpeesta ymmärtää, miksi luonnonmarjanpoiminnan epäkohtiin puuttuminen lain- säädäntötoimin on ollut vaikeaa ja tehotonta. Kirjoittaja kiittää anonyymejä vertaisarvioijia arvokkaasta palautteesta sekä eme- ritaprofessori Kevät Nousiasta, lainsäädäntöneuvos Kristiina Koivukaria, väitöskirjatutkija Jani Hannosta, erityisasiantuntija Aino Pennasta sekä erityisasiantuntija Ariann Grandellia hyödyllisistä kommentteista kirjoitusprosessin eri vaiheissa.

² Ks. esim. Seikkula 2024.

tulemaan Suomeen, ja usein poimijoille on annettu marjojen keräämisestä ja ansaintamahdollisuuksista todellisuutta vastaamaton kuva. He ovat joutuneet ottamaan velkaa saapuakseen Suomeen, eivätkä he siksi ole voineet lopettaa poimimista ja palata kotiin kesken kauden. Suomessa heille on kertynyt kuluja ruuasta, polttoaineesta, auton vuokrasta, majoituksesta, poimintavälineistä, puhelimista ja vaatteista. Poimijat ovat usein olleet luku- ja kirjoitustaidottomia, heikosti koulutettuja ja jo kotimaassaan matalassa sosioekonomisessa asemassa. He ovat saattaneet allekirjoittaa sopimuksia, jotka kieltävät heitä ryhtymästä oikeustoimiin, ja usein heitä on myös uhkailtu.³

Luonnonmarjanpoiminta nimettiin yhdeksi ihmiskaupan riskialaksi viimeistään vuonna 2010, kun kansallisena ihmiskaupparaportoitajana toimiva vähemmistövaltuutettu (nykyisin yhdenvertaisuusvaltuutettu) nosti marja-alan epäkohdat eduskunnan käsittelyyn.⁴ Tämän jälkeen on tehty useita selvityksiä, joissa poimijoiden haavoittuva asema on nostettu esiin ja joissa on esitetty lukuisia suosituksia marja-alan epäkohtien vähentämiseksi. Ne eivät kuitenkaan ole johtaneet epäkohtien vähenemiseen. Marja-alan epäkohdat nousivat uudelleen yhteiskunnallisen keskustelun kohteeksi vuonna 2018, jolloin annettiin ensimmäinen tuomio luonnonmarja-alan ihmiskauppatapauksessa.⁵ Tämän jälkeen useita uusia esitutkintoja on käynnistetty ja syytteitä on nostettu marjayritysten vastuuhenkilöitä ja yhtä viranhaltijaa vastaan, mikä on lisännyt myös julkista kritiikkiä luonnonmarja-alaa kohtaan.

Thaimaalaisten marjanpoimijoiden asema Pohjoismaiden luonnonmarjateollisuudessa on herättänyt kasvavaa tieteellistä kiinnostusta viime vuosina.⁶ Erityisesti Suomessa ja Ruotsissa poimijoiden oikeudellinen asema, työehdot ja haavoittuva asema ovat olleet tutkimuskohteena. Tutkimuskirjallisuus osoittaa, ettei luonnonmarjanpoimijoiden haavoittuvuudessa ole kyse yksittäisistä väärinkäytöksistä, vaan rakenteellisesta ilmiöstä, jossa kaukaa Euroopan ulkopuolelta tullut työvoima asemoidaan tehokkaan oikeudellisen suojelun ulkopuolelle. Tutkimusten mukaan thaimaalaisten poimijoiden asema marjateollisuudessa toimii esimerkkinä siitä, kuinka globaali työvoiman liikkuvuus ja kansallinen sääntely voivat yhdessä luoda järjestelmän, jossa haavoittuvuus on rakenteellisesti tuotettu ja poliittisesti oikeutettu. Tutkimuksissa on myös osoitettu, että elinkeinoelämällä on ollut suuri vaikutus valintaan sen suhteen, miten luonnonmarjanpoiminnan epäkohtiin on puututtu ja millaisiin lainsäädäntötoimiin on ryhdytty. Haavoittuvassa asemassa olevia luonnonmarjanpoimijoita ei ole lainsäädäntöprosesseissa kuultu.⁷

2. Tutkimuskysymykset, aineisto ja teoreettinen viitekehys

Tämä tutkimus tarkastelee ihmiskaupamäärittelyn ja siihen perustuvan ihmiskaupan vastaisen työn mahdollisuuksia haavoittuvassa asemassa olevien suojelijana. Tapaustutkimuksena toimii luonnonmarjanpoiminta. Tutkimuksessa kysytään, mikä merkitys luonnonmarjan-

3 HE 169/2024 vp., s. 9.

4 Vähemmistövaltuutettu 2010.

5 Keski-Suomen käräjäoikeus, tuomio nro 18/100182 (19.1.2018); Vaasan hovioikeus, tuomio nro 20/108156 (26.2.2020); Korkein oikeus, tuomio KKO 2022:2 (26.1.2022).

6 Ks. esim. Axelsson – Hedberg 2018; Seikkula 2024.

7 Vanto ym. 2025.

poimijoiden haavoittuvan aseman suojelemiselle on ollut sillä, että poimijoiden kohtaamat epäkohdat tunnistettiin rikosoikeudellisesti ihmiskaupaksi. Tutkimus pyrki yhdistämään oikeudellisen analyysin, oikeusteoreettisen tarkastelun ja historiallisen kuvauksen luonnonmarjanpoiminnasta käydystä yhteiskunnallisesta keskustelusta kriittiseksi kokonaisuudeksi, joka tuo näkyväksi ihmiskaupan vastaisen työn mahdollisuuksia ja rajoja haavoittuvassa asemassa olevien suojelemisessa. Tutkimus on kriittistä oikeustutkimusta, jossa pyritään ymmärtämään, miten käsitykset legitimitetistä ja oikeudenmukaisuudesta yhteiskunnassa muuttuvat ja miten valtasuhteet siihen muutokseen vaikuttavat.

Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä toimii *Kevät Nonsiainen* ja hänen tutkijakumppaneidensa kehittämä a-legitiimiyden käsite. Tämän käsitteen avulla tutkitaan sitä, miten yhteiskunnassa olevat käytännöt määrittävät epälegitiimeiksi eli ei-hyväksytyiksi ja tehokasta oikeudellista sääntelyä edellyttäväksi.⁸ A-legitiimi viittaa käytäntöihin, jotka eivät ole selkeästi hyväksyttyjä tai torjuttuja, mutta jotka tuottavat haavoittuvuutta ja edellyttävät sääntelyä. Tämän käsitteen avulla analysoidaan, miten rikosoikeusjärjestelmän puuttuminen voi muuttaa yhteiskunnallista suhtautumista aiemmin sääntelemättömiin tai heikosti säänneltyihin ilmiöihin. Tarkastelua syvennetään *Jean-François Lyotardin* *différend*-teorian avulla, erityisesti sen osalta, miten kielellinen nimeäminen – kuten ihmiskauppamäärittely – vaikuttaa siihen, mitkä kokemukset ja ryhmät tulevat yhteiskunnallisesti tunnustetuiksi ja oikeudellisesti suojelluiksi.⁹ Viitekehyksen avulla pyritään lisäämään ymmärrystä siitä, miten (rikos)oikeus voi toimia katalysaattorina normatiivisten rajojen uudelleenmuotoutumisessa ja sääntelytarpeiden tunnistamisessa.

Yhdessä nämä teoreettiset näkökulmat muodostavat kehyksen, jonka avulla voidaan tarkastella ihmiskaupan vastaisen työn potentiaalia ja rajoja haavoittuvassa asemassa olevien suojelussa. Ne tukevat yritystä pohtia sitä, miten ihmiskaupan määritelmä ja siihen perustuva oikeudellinen kehys voivat toimia hyväksikäytön tunnistamisen ja torjumisen välineenä. Samalla tutkimuksessa tunnistetaan ihmiskauppamäärittelyyn sisältyvä riski suojan ulkopuolelle jäämisestä, mistä syystä kriittinen oikeudellisten määritelmien ja yleisemmin ihmiskaupan vastaisen työn mahdollisuuksien ja rajojen tarkastelu on välttämätöntä.

Tutkimukseen sisältyy historiallinen katsaus siitä keskustelusta, joka luonnonmarjanpoimijoiden kohtaamista epäkohdista on suomalaisessa yhteiskunnassa käyty. Tämän historiallisen katsauksen aineisto koostuu viranomaisraporteista ja selvityksistä, kuten työsuojeluviranomaisen valvontaraporteista, vähemmistövaltuutetun kertomuksista, työ- ja elinkeinoministeriön sekä ulkoministeriön tilaamista selvityksistä, oikeuskäytännöstä, erityisesti korkeimman oikeuden ennakkopäätöksestä KKO 2022:2, eduskunnan asiakirja-aineistosta sekä lainmuutoksista. Katsauksessa on hyödynnetty myös julkista keskustelua ja mediakirjoittelua. Katsaukseen on viranomais selvityksistä ja -raporteista ja muusta asiakirja-aineistosta valikoitu lähes kahden vuosikymmenen ajalta sellaiset julkiset lähteet, jotka ovat keskeisimmin tuoneet luonnonmarjanpoiminnan epäkohtia esiin, ja ne, joilla ilmi tullesiin epäkohtiin on pyritty hallinnossa vastaamaan. Katsauksen tavoitteena on osoittaa, että luonnonmarjanpoiminnan epäkohdat ovat olleet niin viranomaisten kuin poliittisten päättäjienkin tiedossa pitkään, mutta

⁸ Nonsiainen ym. 2013.

⁹ Lyotard 1962 ja 2017.

tehokkaiisiin lainsäädäntötoimiin ei ole silti ryhdytty ennen rikosoikeusjärjestelmän puuttumista.

Tutkimus etenee seuraavasti. Aluksi esitellään lyhyesti ihmiskaupan oikeudelliset määritelmät sekä ihmiskaupan vastaisen työn oikeudellinen kehikko, lähtökohdat ja tavoitteet. Tarkastelussa nostetaan esiin niin kansainvälinen oikeus ja EU-lainsäädäntö kuin kansallinenkin lainsäädäntö. Tämän jälkeen käsitellään ihmiskaupan kansainvälisen määritelmän ja siihen perustuvan kansallisen rikoslain sääntelyn sekä yleisemmin ihmiskaupan vastaisen työn osakseen saamaa kritiikkiä, minkä jälkeen tutkimuksessa siirrytään historialliseen katsaukseen luonnonmarjanpoiminnasta käydyistä yhteiskunnallisesta keskustelusta. Tarkastelu päättyy vaiheeseen, jossa luonnonmarjanpoiminnan epäkohtiin puututaan rikosoikeuden keinoin. Tämä historiallinen katsaus antaa mahdollisuuden arvioida oikeusteoreettisesti sitä, mikä merkitys luonnonmarjanpoiminnan epäkohtien tunnistamisella ihmiskaupaksi rikosprosessissa on ollut lainsäädännön kehitykseen. Lopuksi pohditaan ihmiskaupan vastaisen työn mahdollisuuksia ja rajoituksia suojella haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä hyväksikäytöltä.

3. Ihmiskaupan vastaisen työn oikeudellinen kehys ja kritiikki

Ihmiskauppa on vakava rikos ja ihmisoikeusloukkaus, jonka torjuntaan on viimeisten 25 vuoden aikana kehitetty laaja kansainvälinen ja eurooppalainen sääntelykehikko. Kansainvälisen ja eurooppalaisen sääntelyn on osoitettu kehittyneen kohti ihmisoikeusperusteisempaa lähestymistapaa, jossa ihmiskaupan uhrien oikeuksien turvaaminen on saanut alkuaikoihin verrattuna vahvemman aseman.¹⁰ YK:n ihmiskauppaa koskeva lisäpöytäkirja (2000), Euroopan unionin direktiivi (2011)¹¹ ja muutettu direktiivi (2024)¹² sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) oikeuskäytäntö muodostavat yhdessä oikeudellisen kokonaisuuden, joka velvoittaa valtiot säätämään ihmiskaupan rangaistavaksi rikokseksi, tunnistamaan uhrin ja auttamaan ja suojelemaan heitä sekä tutkimaan ihmiskaupparikokset tehokkaasti. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on useassa ratkaisussaan vahvistanut ihmiskaupan kuuluvan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 artiklan sisältämän orjuuden ja pakkotyön kiellon soveltamisalaan ja katsonut tehottoman ihmiskaupaan ja pakkotyöhön puuttumisen ihmisoikeusloukkaukseksi.¹³ Ratkaisut vahvistavat valtioiden positiivisia toimintavelvoitteita suojata toimivaltansa piirissä olevia henkilöitä muiden yksilöiden heihin kohdistamilta ihmisoikeusloukauksilta esimerkiksi tehokkailla rikos- ja prosessioikeudellisilla säännöksillä ja menettelyillä.¹⁴ Seuraavaksi käydään lyhyesti läpi ihmiskaupan oikeudelliset määritelmät ja ihmiskaupan vastaisen oikeuden laajempi sisältö erityisesti uhrien oikeuksien turvaamisen näkökulmasta.

¹⁰ Gallagher 2010; Roth 2010.

¹¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/36/EU, annettu 5 päivänä huhtikuuta 2011, ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta ja neuvoston puitepäättöksen 2002/629/YOS korvaamisesta.

¹² Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2024/1712, annettu 13 päivänä kesäkuuta 2024, ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta annetun direktiivin 2011/36/EU muuttamisesta.

¹³ Esim. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut Siliadin v. France 2005, Rantsev v. Cyprus and Russia 2010 ja Van der Müsselle v. Belgium 1983.

¹⁴ Ks. myös Kimpimäki 2022.

3.1. Ihmiskaupan oikeudelliset määritelmät

Ihmiskauppa ei ole ilmiönä tai oikeuden sääntelykohteena uusi. Kansainvälisesti valkoiseksi orjakaupaksi tai naiskaupaksi kutsuttua rajat ylittävää ihmisten hyväksikäyttöä on pyritty torjumaan kansainvälisin sopimuksin jo yli sadan vuoden ajan.¹⁵ Kuitenkaan ennen vuonna 2000 hyväksyttyä YK:n ihmiskauppaa koskevaa lisäpöytäkirjaa ei ihmiskaupalla ollut kansainvälistä oikeudellista määritelmää. YK:n lisäpöytäkirjassa hyväksytty ihmiskaupan kansainvälinen määritelmä koostuu kolmesta osatekijästä, joiden kaikkien on täyttyttävä: toiminta, keinot ja tarkoitus. Lisäpöytäkirja velvoittaa sopimusvaltioita säätämään määritelmän mukainen ihmiskauppa rangaistavaksi teoksi. Määritelmän mukaan:

- a) ”ihmiskauppa” tarkoittaa hyväksikäyttötarkoituksessa tapahtuvaa henkilöiden värväystä, kuljettamista, siirtämistä, kätkemistä tai vastaanottamista voimankäytöllä uhkaamisen tai voimankäytön tai muun pakottamisen, sieppauksen, petoksen, harhaanjohtamisen, vallan väärinkäytön tai haavoittuvan aseman hyödyntämisen avulla, taikka toista henkilöä vallassaan pitävän henkilön suostumuksen saamiseksi annetun tai vastaanotetun maksun tai edun avulla. Hyväksikäytöksi katsotaan vähintään toisen hyväksikäyttö prostituutiotarkoituksessa tai muut seksuaalisen hyväksikäytön muodot, pakkotyö tai pakollinen palvelu, orjuus tai muu orjuuden kaltainen käytäntö, orjuuden kaltaiset olot tai elinten poistaminen;
- b) ihmiskaupan uhrin suostumuksella tämän artiklan a kohdassa tarkoitettuun hyväksikäyttöön ei ole merkitystä, kun sen saamiseksi on käytetty jotakin a kohdassa mainittua keinoja;
- c) lapsen värväys, kuljetus, siirtäminen, kätkeminen tai vastaanottaminen hyväksikäyttötarkoituksessa katsotaan ”ihmiskaupaksi” myös silloin, kun siihen ei liity mitään tämän artiklan a kohdassa mainittua keinoja;
- d) ”lapsi” tarkoittaa alle 18-vuotiaasta henkilöä.

Ihmiskaupan kansainvälisen määritelmän syntymisen on arvioitu olevan yksi ihmiskauppalisäpöytäkirjan neuvotteluiden suurimpia saavutuksia.¹⁶ Se edistää ihmiskaupan ehkäisemistä, uhrien tunnistamista ja auttamista sekä rikosvastuun toteutumista. YK:n lisäpöytäkirjan määritelmä toimii nykyäänkin Euroopan neuvoston ihmiskauppaleissopimukseen sisältyvän ja EU-lainsäädännössä omaksutun ihmiskaupan kriminalisointivelvoitteen perustana. Se toimii myös useiden maiden, kuten Suomen, rikoslakien ihmiskauppaa koskevien säännösten perustana. Lisäpöytäkirjan määritelmään pohjautuu myös muu ihmiskaupan vastainen työ niin kansainvälisellä kuin kansallisellakin tasolla. Erityisen merkityksellistä määritelmässä on se, ettei (täysikäisen) uhrin suostumuksella ole merkitystä, jos sen saamiseksi on käytetty jotakin määritelmässä mainittua keinoja, sekä se, että nämä kielletyt keinot ulottuvat voimankäytön ja erehdyttämisen lisäksi vallan väärinkäyttöön sekä uhrin haavoittuvan aseman hyödyntämiseen.

¹⁵ Roth 2010.

¹⁶ Gallagher 2010; Roth 2010.

Suomessa ihmiskauppa säädettiin nimenomaisesti rangaistavaksi teoksi vuonna 2004 YK:n lisäpöytäkirjan ja EU:n ihmiskauppaa koskevan vuoden 2002 puitepäättöksen¹⁷ seurauksena. Suomen rikoslaissa ihmiskauppaa koskevat rangaistussäännökset on sijoitettu lukuun 25, mikä ilmentää sitä, että ihmiskauppakriminalisoinnilla pyritään ensisijaisesti suojelemaan vapautta, joka on perustuslain suojaama perusoikeus (7 §). Perusmuotoisen ihmiskaupan määritelmä koostuu keinoista, tekotavoista ja teon tarkoituksista, kuten kansainvälinen vastineensa. Näiden kaikkien osatekijöiden on täyttyttävä, jotta kysymys voisi olla ihmiskaupasta. Rikoslain 25 luvun 3 §:n mukaan ihmiskaupasta on tuomittava vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi se, joka

1. käyttämällä hyväksi toisen riippuvaista asemaa tai turvatonta tilaa taikka toista painostamalla,
2. erehdyttämällä toista tai tämän erehdyttä hyväksi käyttämällä,
3. maksamalla korvauksen toista määräysvallassaan pitävälle henkilölle tai
4. ottamalla vastaan sellaisen korvauksen
ottaa toisen määräysvaltaansa, värvää toisen taikka luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa toisen hänen saattamiseksi 20 luvun 10 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun tai siihen rinnastettavan seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, pakkotyöhön, pakkoavioliittoon tai siihen rinnastettavaan liittoon tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin taikka elimien tai kudoksien poistamiseksi.

Ihmiskaupasta tuomitaan myös se, joka ottaa määräysvaltaansa kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön taikka värvää, luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa tämän 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa, vaikka mitään 1 momentin 1–4 kohdassa tarkoitettua keinoa ei olisi käytetty. Myös ihmiskaupan yritys on rangaistavaa. Tämän perusmuotoisen ihmiskaupan lisäksi rikoslain ihmiskauppaa koskevan kvalifiointisäännöksen mukaan esimerkiksi väkivallan tai uhkauksen käyttäminen tai se, että ihmiskauppa tehdään osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa, tarkoittaa sitä, että teosta tulee rangaista törkeänä ihmiskauppana, jos teko on myös kokonaisuutena arvioiden törkeä.

Vuonna 2015 rikoslakiin tehtiin olennaisia muutoksia, joilla pyrittiin vastaamaan soveltamiskäytäntöön kohdistuneeseen voimakkaaseen kritiikkiin.¹⁸ Muutoksilla pyrittiin muun muassa korostamaan psykologisen kontrollin merkitystä ihmiskaupassa. Aikaisempi valtaantottaminen määriteltiin uudelleen määräysvaltaan ottamiseksi, millä pyrittiin korostamaan uhrin tahdonmuodostukseen vaikuttamisen, ei vapauden menettämisen, olevan ihmiskaupan tunnusmerkistöjen täyttymisen kannalta olennaista.¹⁹ Psykologisen kontrollin merkitys korostui myös lakivaliokunnan mietinnön kautta. Lakivaliokunta lausui, että ihmiskaupan toteuttavat keinot voivat perustua esimerkiksi auktoriteettiaseman väärinkäyttöön tai muuhun kontrollikeinoon, eikä niiden käytöstä syntynyt vakava alistussuhde yleensä ilmene fyysisinä

17 2002/629/YOS: Neuvoston puitepäättös, tehty 19 päivänä heinäkuuta 2002, ihmiskaupan torjunnasta.

18 K 17/2010 vp.

19 HE 103/2014 vp.

merkkeinä.²⁰ Tämä on merkityksellistä, koska tutkimusten mukaan ihmiskauppa toteutetaan usein vaikuttamalla uhrin tahdonmuodostukseen muilla tavoilla kuin esimerkiksi fyysisen vapauden rajoittamisella tai fyysisellä väkivallalla. Rajat ylittävissä tapauksissa uhrin yleensä suosituvat lähtemään maastaan tekemään töitä toiseen maahan, mutta työnteon olosuhteet ja ehdot voivat osoittautua riistäviksi.²¹

3.2. Ihmiskaupan vastainen työ

Siinä missä YK:n lisäpöytäkirja keskittyi ihmiskaupan kriminalisointivelvoitteeseen ja vaati sopijavaltioilta toimia lähinnä rikosvastuun tehokkaaksi toteuttamiseksi ihmiskauppaan syyllistyneitä vastaan, edellyttää Euroopan neuvoston vuonna 2005 hyväksytty ihmiskauppayleissopimus sitovia toimia uhrin tehokkaaksi tunnistamiseksi ja heidän oikeuksiensa turvaamiseksi. Yleissopimus velvoittaa tunnistamaan uhrin ja tarjoamaan heille suojelua riippumatta rikosprosessista sekä tarjoamaan uhrille toipumisaikaa ja mahdollisuuden oleskeluluupaan. Yleissopimus edellyttää valtioita myös ehkäisemään ihmiskauppaa (art. 5). Yleissopimuksella perustettiin riippumaton valvontamekanismi (GRETA), joka arvioi sopimuksen toimeenpanoa.

Vuonna 2011 hyväksytty EU:n direktiivi 2011/36/EU konkretisoi yleissopimuksen velvoitteita ja yhdessä muun EU-lainsäädännön, kuten uhridirektiivin (2012/29/EU)²² kanssa, luo vahvan oikeudellisen perustan ihmiskaupan uhrin oikeuksien suojelemiselle. Direktiivin johdanto korostaa, että ihmiskauppa loukkaa ihmisarvoa ja oikeutta vapauteen, ja direktiivi velvoittaa jäsenvaltioita esimerkiksi tarjoamaan uhrille apua ja tukea riippumatta siitä, osallistuu-ko hän rikosprosessiin. Muutettu direktiivi (2024) laajentaa hyväksikäytön ilmenemismuotoja esimerkiksi pakkoavioliittoon ja sijaissyntytyksen hyväksikäyttöön sekä velvoittaa valtioita perustamaan kansallisia tunnistamis- ja ohjausmekanismeja (National Referral Mechanism, NRM, art. 11). Tunnistamis- ja ohjausmekanismien ensisijaisena tarkoituksena on varmistaa viranomaisten ja järjestöjen yhteistyön toimivuus niin, että uhrin voidaan tehokkaasti tunnistaa ja ohjata heidän tarvitsemiinsa palveluihin. Muutettu direktiivi edellyttää jäsenvaltioilta toimia myös ihmiskaupan ehkäisemiseksi (art. 18 ja 19 b).

Suomessa on näiden kansainvälisten sopimusten ja EU-lainsäädännön velvoittamana tehty lainsäädäntöä, jolla on pyritty parantamaan uhrin asemaa. Esimerkiksi säännökset ihmiskaupan uhrin auttamisesta lisättiin lakiin maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanottamisesta (493/1999, myöhemmin vastaanottolaki) vuonna 2007. Näillä lainmuutoksilla perustettiin Ihmiskaupan uhrin auttamisjärjestelmä, joka on ihmiskaupan uhrin auttamiseen erikoistunut viranomainen. Sitten vastanottolakiin on tehty muutoksia muun muassa ihmiskaupan tunnistamisen ja ilmitulon edistämiseksi.²³ Ihmiskaupan uhrin auttamisjärjestelmästä on vuosien mittaan kehittynyt osaamiskeskus, joka myös kou-

20 LaVM 15/2014, s. 3.

21 Ks. esim. Roth 2010; Jokinen ym. 2011; Viuhko 2019; Pekkarinen ym. 2023.

22 Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/29/EU, annettu 25 päivänä lokakuuta 2012, rikoksen uhrin oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä neuvoston puitepäättöksen 2001/220/YOS korvaamisesta.

23 HE 266/2014 vp ja HE 220/2022 vp.

luttaa ja tiedottaa ihmiskaupasta ja ihmiskaupan vastaisesta työstä. Auttamisjärjestelmään ohjautuneiden ihmiskaupan uhrien määrä on kasvanut alkuvuosista huomattavasti.²⁴

Lisäksi vuonna 2006 ulkomaalaislakiin (301/2004) lisättiin säännökset ihmiskaupan uhreille myönnettävästä oleskeluluvasta sekä toipumis- ja harkinta-ajasta, ja sittemmin myös tätä sääntelyä on muutettu uhrien asemaa parantavaksi. Uhrin oleskeluluvalla ja harkinta-ajalla tapahtuva maassaoleskelu on laillista, ja tavoitteena on keskeisesti se, että ihmiskaupan uhrin voisivat osallistua heitä koskevan rikosasian selvittämiseen. Vuonna 2021 ulkomaalaislakiin lisättiin oleskelulupaperuste, johon työperäisen hyväksikäytön uhrilla on tietyissä tilanteissa oikeus. Lupaperusteen erityisenä tarkoituksena on edistää hyväksikäytön ilmituloa, kun uhrilla on mahdollisuus irtautua hyväksikäytöstä, hakeutua helpommin viranomaisavun piiriin ja jäädä laillisesti maahan.²⁵

Pääministeri *Rinteen/Marinin* hallituskaudella ihmiskaupan vastaista käytännön työtä vahvistettiin merkittävästi. Esimerkiksi viranomaisten resursseja lisättiin työsuojeluviranomaisessa ja poliisissa, johon vuoden 2021 alusta perustettiin valtakunnallinen ihmiskaupparikosten tutkintaryhmä. Ihmiskaupan tunnistamista rikosprosessissa ja rikosvastuun toteutumista parannettiin mm. tutkimuksella, koulutuksella, viranomaisyhteistyöllä sekä ohjeistamalla ihmiskaupparikosten esitutkinnasta.²⁶ Toimintaa tuettiin myös poikiehallinnollisesti valmistelulla ja toimeenpannalla laaja-alaisella toimintaohjelmalla sekä kansainvälisellä yhteistyöllä.²⁷

3.3. *Kritiikki ihmiskaupan määritelmää ja ihmiskaupan vastaista työtä kohtaan*

Ihmiskaupan määrittely ja torjuntatyön käytännöt ovat herättäneet myös kritiikkiä. Tutkimuksissa on kyseenalaistettu rikosoikeudellisen lähestymistavan painotuksia, uhrin oikeuksien suojelemisen riittävyttä sekä torjuntatyön rakenteellista vaikuttavuutta. Esimerkiksi Suomessa on tutkimuksissa osoitettu ihmiskauppaa koskevien rikoslain säännösten soveltamisen olevan käytännössä vaikeaa. Vuonna 2022 tehty selvitys osoittaa, että rikoslainkäyttöviranomaisten ja tuomioistuinten kyvyssä tunnistaa ihmiskaupan uhri ja arvioida tapahtumia rikosoikeudellisesti ihmiskauppana on puutteita. Rikoslainkäyttöviranomaiset ja tuomioistuimet turvautuvat tutkimuksen mukaan lievempiin rikosnimikkeisiin myös silloin, kun ihmiskaupan tunnusmerkistö näyttäisi sinällään täyttyvän. Selvityksessä nostetaan esiin huoli siitä, etteivät uhrien oikeudet välttämättä toteudu, jos ihmiskauppaa ei rikosprosessissa tunnisteta.²⁸ Samantyyppisiä tunnistamisongelmia rikosprosessissa on Suomessa raportoinut myös esimerkiksi itsenäisenä ja riippumattomana kansallisena ihmiskaupparaporttoijana toimiva yhdenvertaisuusvaltuutettu.²⁹ Myös monissa muissa maissa ihmiskauppaa koskevan rikoslain säännösten soveltaminen on koettu haastavaksi ja ihmiskaupatuomioiden määrä on jäänyt raportoitujen uhrien lukumäärään verrattuna alhaiseksi.³⁰

24 Ks. lisää www.ihmiskauppa.fi.

25 HE 253/2020 vp.

26 Willman-Koistinen ym. 2024.

27 Ks. Roth ym. 2020.

28 Koivukari ym. 2022.

29 Ks. esim. vähemmistövaltuutettu 2010; vähemmistövaltuutettu 2014; Valovirta ym. 2024.

30 Ks. esim. United Nations Office on Drugs and Crime 2024.

Ihmiskaupan kansainväliseen määritelmään on kuitenkin kohdistettu myös tätä perustavanlaatuisempaa kritiikkiä liittyen siihen, millainen toiminta ylipäätään tulisi määritellä rikolliseksi toiminnaksi. Ihmiskaupan määritelmää on moitittu tarpeettomasta laajuudesta, joka hämärtää sen, mitä ihmiskauppasääntelyllä pitäisi ylipäätään pyrkiä suojelemaan.³¹ Toisaalta ihmiskaupan kansainvälistä määritelmää on syytetty liiallisesta paternalismista, ja erityisen ongelmallisena on pidetty avoimia käsitteitä haavoittuvan aseman ja valta-aseman väärinkäytöstä, joiden on väitetty laajentavan ihmiskaupan määritelmää liian pitkälle ja rajoittavan siten yksilön vapautta tehdä omaa elämäänsä koskevia päätöksiä.³² Ihmiskaupan vastaisen työn on katsottu asettavan esteitä esimerkiksi työn perässä tapahtuvalle vapaalle liikkuvuudelle yli kansainvälisten rajojen. Jotkut ovat nostaneet esiin sen, että ihmiskaupan vastaisella työllä pyritään kampeamaan normaalia kapitalistiseen talousjärjestelmään kuuluvaa ihmisten liikkumista, ja näiden kriitikkojen mukaan valtioiden tulisi hyväksyä molempia osapuolia taloudellisesti hyödyttävät sopimukset ja mahdollistaa sitä kautta yksilöiden paremman elämän tavoittelu.³³

Ihmiskaupan vastaista työtä kohtaan on myös esitetty kritiikkiä, joka kohdistuu sen vaaraan riippuvuuteen siitä, mikä määritellään – tai tulisi määritellä – ihmiskaupaksi. Sitä on pidetty erityisen ongelmallisena, että uhrin tunnistaminen riippuu usein rikosprosessiin osallistumisesta, mikä saattaa sulkea avun piiristä pois hyväksikäytettyjä, suojaa tarvitsevia yksilöitä. Ihmiskaupan määrittämisestä rikosilmiöksi, joka edellyttää rikosoikeusjärjestelmän puuttumista, on kritisoitu siitä, että se uhkaa jättää uhrien oikeuksien suojelemisen toissijaiseksi.³⁴ On myös esitetty, että ihmiskaupan torjuntaa tulisi lähestyä laajemmin, esimerkiksi kehityspoliittisena kysymyksenä, jolloin huomioon tulisi ottaa nykyistä paremmin ne syyt, jotka aiheuttavat ihmiskauppaa, kuten köyhyys, siirtolaisuus ja työmarkkinoiden epävarmuus.³⁵ Lisäksi osakseen on saanut kritiikkiä ihmiskaupan vastaisessa työssä toisinaan hyödynnetty ”pelastusretoriikka”, jossa työn perässä maasta toiseen liikkuvia siirtolaisia kohdellaan passiivisina uhreina, vaikka he usein tekevät aktiivisia valintoja selviytyäkseen.³⁶

Kriittinen tutkimus esittää, ettei ihmiskaupan torjunnan tule perustua pelkästään rikosoikeudelliseen kontrolliin. Sen lisäksi tarvitaan rakenteellista, kehityspoliittista ja ihmisoikeuslähtöistä lähestymistapaa, joka tunnistaa hyväksikäytön monimuotoisuuden, uhrien toimijuuden ja ne yhteiskunnalliset ja rakenteelliset tekijät, jotka altistavat ihmisiä hyväksikäytölle. Se, mikä määritetty ihmiskaupaksi rikosprosessissa, on kuitenkin keskeinen kysymys, jolla on vaikutusta uhrien tunnistamiseen ja heidän oikeuksiensa toteutumiseen sekä laajempiin ehkäisy- ja torjuntakeinoihin.

4. Katsaus luonnonmarjanpöiminnassa ilmenneiden epäkohtien käsittelyn historiaan

Tässä luvussa luodaan katsaus luonnonmarjanpöiminnasta Suomessa käytyyn yhteiskunnalliseen keskusteluun ja epäkohtien käsittelemisen alkaen vuodesta 2006, jolloin julkaistiin

31 Lernerstedt 2019.

32 Bergelson 2019.

33 Van Kempen – Lestrade 2019.

34 Villacampa 2017; Roth 2010.

35 Kotiswaran 2019.

36 Ks. esim. O’Connell Davidson 2015.

ensimmäinen aihetta koskeva viranomaisraportti. Katsaukseen on valikoitu sellaiset viranomaisraportit, joissa on vuosien 2006–2024 välillä esitetty ehdotuksia epäkohtien vähentämiseksi luonnonmarjanpaiminnassa. Katsaukseen on sisällytetty myös eduskunnan asiakirjoja. Tämän katsauksen perusteella käy ilmeiseksi, ettei luonnonmarjanpaiminnassa ilmeneviin epäkohtiin katsottu aiheelliseksi puuttua tehokkain oikeudellisin keinoin, vaikka esille toistuvasti nostettiin vakavia huolia marjanpaimijoiden asemasta ja kohtelusta.

4.1. Työvoiman saanti ja elinkeinopoliittiset intressit ratkaisuja ohjaamassa

Oikeudellisesti keskeistä on se, että thaimaalaiset paimijat saapuivat Suomeen vuosien ajan turistiviisumilla, jonka perusteella he voivat oleskella maassa enintään 90 päivää Schengenin viisumisäännösten mukaisesti.³⁷ Paimijoiden ja yritysten välinen suhde ei työneuvoston vuonna 2010 ja uudestaan vuonna 2014 antaman oikeudellisen arvion mukaan täyttänyt työsuhteen tunnusmerkkejä.³⁸ Tämä on vaikuttanut merkittävästi siihen, että paimijoiden asemaa ei ole oikeudellisesti lähestytty työntekijän oikeuksien näkökulmasta. Paimijat ovat siis saapuneet maahan turisteina ja paimineet marjoja jokaisenoikeuksin.

Ensimmäinen virallinen arvio paimijoiden asemasta tehtiin vuonna 2006 sisäministeriön työryhmässä, joka käsitteli ukrainalaisten paimijoiden vaikeuksia.³⁹ Työryhmä katsoi, että kyse oli yksittäisestä tapauksesta, eikä lainsäädäntömuutoksia nähty tarpeellisiksi. Raportissa korostettiin, ettei ulkomaalaisten paimijoiden maahantuloa tulisi hankaloittaa, ja marjayritykset toivoivat viisumien myöntämistä myös kauempaa tuleville. Perus- ja ihmisoikeusarviointia ei tehty. Tämän jälkeen Suomeen alkoi tulla laajamittaisesti thaimaalaisia luonnonmarjanpaimijoita.

Vuonna 2010 kansallisena ihmiskaupparaporttoijana toimiva vähemmistövaltuutettu nosti esiin paimijoiden heikon aseman. Paimijat olivat velkaantuneet, jääneet tappiolle ja kohdanneet asumisen ja ravitsemuksen ongelmia. Valtuutettu arvioi, että kielitaidottomuus, työsuhteen puute ja velkaantuminen lisäsivät haavoittuvuutta ja altistivat ihmiskaupalle. Viranomaisvalvonnan arvioitiin olevan riittämätöntä.⁴⁰ Vastauksena valtuutetun esittämään kritiikkiin useat ministeriöt teettivät vuonna 2011 julkaistun selvityksen, jonka tavoitteena oli kartoittaa luonnonmarjanpaiminnassa ilmenneitä epäkohtia ja esittää ratkaisuja niiden korjaamiseksi.⁴¹ Selvitys tunnisti epäkohtia, mutta ei ehdottanut lainmuutoksia. Ulkomaalaisista paimijoista oli tullut yrityksille tuotannollisesti välttämättömiä, eikä työsuhteen asettamista maahantulon ehdoksi pidetty tarpeellisena. Turistiviisumijärjestelmän rakenteellisia riskejä ei käsitelty syvällisesti, ja ihmisoikeusnäkökulma jäi vähäiseksi.

³⁷ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus N:o 810/2009. Ks. hallituksen esitys HE 169/2014 vp, s. 10.

³⁸ Molemmat työneuvoston lausunnot koskivat oikeudellisesti vuosilomalain soveltamista ulkomaalaisiin luonnonmarjanpaimijoihin. Työneuvoston lausunnot 2010 ja 2014.

³⁹ Sisäministeriö 2007.

⁴⁰ Kansallinen ihmiskaupparaporttoija 2010. Kansallisen ihmiskaupparaporttoijan tehtävänä on itsenäisenä ja riippumattomana viranomaisena seurata ihmiskauppaa ja siihen liittyviä ilmiöitä, antaa suosituksia havaitsemiensa epäkohtien korjaamiseksi sekä raportoida kerran vaalikaudessa eduskunnalle.

⁴¹ Rantanen – Valkonen 2011.

Vuonna 2013 thaimaalaiset luonnonmarjanpoimijat tekivät ensimmäisen rikosilmoituksen marja-alan kytkeytyvästä ihmiskaupasta⁴², ja vuonna 2014 vähemmistövaltuutettu ja työ- ja elinkeinoministeriön asettama selvityshenkilö antoivat jälleen uudet raportit, joissa esitettiin vakavia huolia luonnonmarjanpoimijoiden asemasta. Molemmat suosittelevat työsuhteen käyttöönottoa keinona ehkäistä hyväksikäyttöä ja parantaa poimijoiden asemaa.⁴³ Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta käsitteli raportit, mutta tyytyi marjayritysten ja viranomaisten välisen yhteistyön kehittämiseen työsuhteen käyttöönoton sijaan. Kuultavana valiokunnassa oli myös marjayritysten edustaja, joka nosti esiin marja-alan merkittävän roolin työllistäjänä ja taloudellisena toimijana.⁴⁴ Vuonna 2015 otettiin käyttöön työ- ja elinkeinoministeriön valiokunnallekin esittelemä aiesopimusmenettely, jossa ministeriöt ja marjayritykset sopivat poimijoiden perehdyttämisestä ja olosuhteiden järjestämisestä turistiviisumijärjestelmän puitteissa. Tämä menettely jatkui vuoteen 2022 asti.

4.2. Rikosoikeusjärjestelmän puuttumisesta seuranneet ratkaisut

Vuonna 2018 luonnonmarjanpoiminta nousi laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun, kun käräjäoikeus tuomitsi marjayrityksen vastuuhenkilön ihmiskaupasta ja muista rikoksista, jotka kohdistuivat vuonna 2016 Thaimaasta Suomeen saapuneisiin poimijoihin. Hovioikeus totesi vuonna 2020, että poimijoille oli annettu virheellisiä tietoja majoituksesta, joka osoittautui terveydelle haitalliseksi ja turvallisuudeltaan puutteelliseksi. Majoituksesta perityt maksut olivat kohtuuttomia. Poimijat joutuivat lyhentämään matkavelkaansa ennen ansioiden maksua, minkä vuoksi heillä ei ollut rahaa perustarpeisiin. He tekivät pitkiä työpäiviä ilman vapaa-päiviä, eivätkä kokeneet voivansa lopettaa työntekoa tai poistua leiristä. Ansioiden taso jäi selvästi ennakkoon ilmoitettua alhaisemmaksi. Leirin henkilökunta vaati poimijoita luovuttamaan passinsa ja lentolippunsa, mikä rajoitti heidän mahdollisuuksiaan palata kotimaahansa. Myös korkein oikeus katsoi vuonna 2022, että marjayrittäjä oli syyllistynyt ihmiskauppaan, ja tuomitsi vastaajat 26 ihmiskaupasta.⁴⁵

Vastauksena luonnonmarjanpoimintatapauksessa tehtyihin tuomioistuinten ratkaisuihin säädettiin vuonna 2021 työ- ja elinkeinoministeriön esittelemä marjalaki (Laki luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten oikeudellisesta asemasta, 487/2021). Lain ei voi kuitenkaan katsoa merkittävästi muuttaneen luonnonmarjanpoimijoiden asemaa, ja turistiviisumimenettelyyn perustuva toiminta sai jatkua. Marjalain suurimpana parannuksena oli työsuojeluviranomaisen valvontavaltuuden laajentaminen. Työsuojeluviranomainen sittemmin raportoikin parina vuonna peräkkäin havainnoimistaan laajamittaisista ongelmista luonnonmarjanpoimin-

⁴² Yle, uutinen 8.9.2013. Tuolloin syyttäjä kuitenkin päätti lopettaa esitutinnan. Syyttäjän mukaan asiassa ei olisi ollut mahdollista saada riittävästi näyttöä syytteen tueksi, ja hän piti epätodennäköisenä, että asiassa olisi voitu nostaa syyte ihmiskaupasta tai muusta rikoksesta.

⁴³ Kansallinen ihmiskaupparaportit 2014; Wallin 2014.

⁴⁴ Työ- ja tasa-arvovaliokunta TyVM 16/2014 vp. – K 19/2014 vp. Eduskunnassa luonnonmarjanpoiminta ja jokaisenoikeuden laajamittainen käyttö ovat herättäneet keskustelua muutoinkin. Edustajat ovat esittäneet huolia esimerkiksi kotimaisten marjojen saatavuudesta ja jokaisenoikeuden käytön aiheuttamista ympäristövaikutuksista ja haitallisista seurauksista maanomistajille. Ks. esim. KK 400/2011 vp.; KK 333/2014 vp.; LA 72/2012 vp.; LA 81/2007 vp. Poimijoiden asema on herättänyt myös huolta. Ks. esim. TPA 33/2013 vp.; KK 840/2014 vp.

⁴⁵ Korkein oikeus 2022:2 (26.1.2022); Vaasan hovioikeus, tuomio nro 20/108156 (26.2.2020); Keski-Suomen käräjäoikeus, tuomio nro 18/100182 (19.1.2018).

nassa.⁴⁶ Vuosina 2022 ja 2023 suuri joukko poimijoita hakeutui turvaan Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään.⁴⁷

Vuoden 2022 syksyllä poliisi aloitti jälleen uuden esitutkinnan törkeästä ihmiskaupasta luonnonmarjanpaimintaan liittyen. Poliisi tavoitti 170 asianomistajaa, mutta arvioi uhrien määrän olevan jopa 2000.⁴⁸ Syytteet nostettiin alkuvuodesta 2024 yritysten toimitusjohtajia ja thaimaalaista liikekumppania vastaan. Syyttäjien mukaan poimijat olivat velkavankeudessa, heiltä perittiin ylimääräisiä kustannuksia ja heidät pakotettiin työskentelemään ihmisarvoa loukkaavissa olosuhteissa. Käräjäoikeus tuomitsi vastaajat törkeästä ihmiskaupasta syksyllä 2025.⁴⁹ Tuomio ei ole lainvoimainen, minkä vuoksi asiaa ei käsitellä tässä artikkelissa tämän enempää.

Keväällä 2024 ulkoministeriö keskeytti luonnonmarjanpoimijoiden viisumihakemusten vastaanoton Thaimaassa. Yhtenä keskeisenä perusteluna tähän olivat edellä mainitut ihmiskauppaa koskevat rikosepäilyt vuosilta 2022 ja 2023. Ulkoministeriö totesi, että viisumiharkinnassa on otettava huomioon hyväksikäytön ja ihmiskaupan ilmeinen ja vakava riski.⁵⁰ Marja-yritykset esittivät, että satokausi tämän päätöksen seurauksena menetetään.⁵¹ Oikeuskansleri kuitenkin katsoi päätöksellä olevan hyväksyttävä tavoite ennaltaehkäistä ihmisoikeusloukkauksia siitä riippumatta, että hyväksikäyttö- ja rikosepäilyt eivät koske kaikkia marja-alan yrityksiä.⁵²

Syksyllä 2024 käräjäoikeus tuomitsi työ- ja elinkeinoministeriön entisen, marja-asiassa pitkään vaikuttaneen virkahenkilön mm. törkeästä lahjuksen ottamisesta.⁵³ Tuomio ei ole lainvoimainen, eikä asiaa siksi käsitellä tässä artikkelissa tämän enempää.⁵⁴

Luonnonmarjanpaiminnan epäkohdista alettiin kirjoittaa yhä kriittisempään sävyyn valtamediassa. Thaimaalaiset poimijat kertoivat kaltoinkohtelustaan ja siitä, miten he olivat joutuneet ottamaan tuhansien eurojen velkoja ja poimimaan marjoja kellon ympäri vain saadakseen kulunsa juuri ja juuri katetuiksi, jos sitäkään.⁵⁵ Thaimaan Suomen suurlähettiläs nosti poimijoiden heikon aseman esiin julkisuudessa ja vaati Suomelta tehokkaampia toimia hyväksikäytön ehkäisemiseksi.⁵⁶ Lopulta Thaimaa ei enää kesällä 2024 päästänyt kansalaisiaan lähtemään Suomeen, vaikka Maahanmuuttovirasto oli myöntänyt 900 poimijalle työntekijän oleskeluluvat. Työministeri *Arto Satonen* neuvotteli asiasta Thaimaan vastinparinsa kanssa, ja poimijat pääsivät Suomeen myös kesällä 2024.⁵⁷

46 Työsuojeluviranomaiselle kuuluvia keskeisiä valvottavia asioita ovat lain 4 §:ssä mainittujen kerääjän oikeuksien toteutuminen ja 6 §:ssä mainitut luonnontuotekeruualan toimijan velvollisuudet perehdyttää kerääjää, toteuttaa yhteistyövelvollisuutta, pitää kerääjille tarjolla keruuvälineet ja -varusteet, huolehtia, että luonnontuotteiden sisäänostohinta on kerääjän tiedossa sekä pitää kerääjien nähtävillä viranomaisten yhteystiedot luonnontuotekeruualan toimijaa koskevan palautteen antamista varten. HE 169/2024 vp, s. 10–11.

47 Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2022 ja 2023. Vuonna 2023 Thaimaan kansalaiset muodostivat peräti 39 % uusista asiakkaidista, ja kaikkiaan auttamisjärjestelmästä apua saaneiden kohdalla jopa yli 50 %:ssa kyse oli luonnonmarjanpaiminnassa (32 %) tai marjatiloilta (24 %) epäillystä ihmiskaupasta. Myös vuonna 2022 auttamisjärjestelmässä luonnonmarjanpaiminta oli yksi tyypillisimmistä aloista, jolla avun piiriin hakeutuneen oli arvioitu joutuneen hyväksikäytetyksi.

48 Suomen poliisi, uutinen 31.1.2024.

49 Lapin käräjäoikeus R 24/187 (5.9.2025).

50 Ulkoministeriö, tiedote 15.3.2024.

51 Ks. esim. MTV3, uutinen 15.3. 2024.

52 Oikeuskanslerin vastaus KV/892/10/2024, s. 20.

53 Helsingin käräjäoikeus, tuomio nro 24/138010 (31.10.2024). Tuomio ei ole lainvoimainen. Ks. myös Teittinen 2025.

54 Thaimaan viranomaiset epäilevät kahta entistä ministeriä sekä virkamiestä korruptiosta. Helsingin Sanomat, uutinen 13.4.2024.

55 Helsingin Sanomat, uutinen 26.2.2023.

56 Ks. esim. YLE, uutinen 16.11.2022; Maaseudun Tulevaisuus, uutinen 16.1.2024.

57 Ks. esim. YLE, uutinen 16.7.2024; Helsingin Sanomat, uutinen 26.7.2024; YLE, uutinen 30.7.2024.

Orpon hallitus teetti jälleen asiassa uuden selvityksen, jossa se halusi arvioitavan kahden sääntelyvaihtoehdon – työsuhteisen kausityön ja itsenäisen elinkeinonharjoittamisen – taloudellisia vaikutuksia. Selvityksessä suositeltiin työsuhteista mallia siitäkin huolimatta, että sen arvioitiin nostavan yritysten kustannuksia ja johtavan osan toimijoista vetäytymiseen alalta. Perusteluna oli keskeisesti se, ettei ulkomaalaisten luonnonmarjanpoimijoiden arvioitu olevan kykeneviä huolehtimaan elinkeinonharjoittamiseen liittyvistä velvoitteista.⁵⁸ Toukokuussa 2024 ministerityöryhmä linjasi, että jatkossa luonnonmarjanpaiminta perustuu työsuhteiseen kausityöhön.⁵⁹ Paimintaa ei näin ollen enää rinnasteta turismiin, vaan yritysten on palkattava EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tulevat poimijat työntekijöiksi saadakseen heidät Suomeen. Lainmuutoksen keskeisenä tavoitteena on hyväksikäytön ja ihmiskaupan ehkäisy, ja sen valmisteluasiakirjoissa viitataan yhtenä perusteluna edellä mainittuun EU:n ihmiskaupan vastaiseen sääntelyyn ja YK:n lisäpöytäkirjaan.⁶⁰

Tämä historiallinen katsaus osoittaa, ettei luonnonmarjanpaiminnassa ilmeneviin epäkohditiin puututtu tehokkailla oikeudellisilla keinoilla, vaikka esille toistuvasti nostettiin vakavia huolia marjanpoimijoiden asemasta ja kohtelusta. Katsauksen perusteella näyttää siltä, että työvoiman saatavuuden turvaaminen ja elinkeinopoliittiset intressit on toistuvasti asetettu etusijalle suhteessa poimijoiden oikeudelliseen asemaan ja suojelun tarpeeseen.⁶¹ Seurauksena turisti-viisumijärjestelmä säilyi vuosikausia keskeisenä maahantulon väylänä ilman poimijoiden työoikeudellista suojaa, vaikka sen ongelmat olivat niin viranomaisten kuin poliittisten päättäjienkin tiedossa. Vasta laajamittaiset ihmiskaupparikostutkinnot käynnistivät lainsäädäntötoimet poimijoiden tehokkaammaksi suojelemiseksi hyväksikäytöltä.

5. Ihmiskaupan tunnistamisesta ja haavoittuvuuden suojelemisesta

Tilanteet, joissa yhteiskunnallista haittaa pyritään oikeudellisesti ymmärtämään, nimeämään tai normittamaan, liittyvät läheisesti oikeudenmukaisuutta ja vääryyttä koskeviin käsityksiin. Näyttää siltä, että luonnonmarjanpaiminnan epäkohdat siirtyivät poliittisen ja taloudellisen keskustelun piiristä tehokkaampaa suojelua tarjoavan oikeudellisen sääntelyn kohteeksi vasta, kun epäkohdat nimettiin ja tunnistettiin nimenomaisesti ihmiskaupaksi rikosprosessissa. Ihmiskauppa suojelee määritelmän mukaisesti nimenomaisesti haavoittuvuutta. Tämän määrittelyn seurauksena aktivoitui myös edellä mainittuihin kansainvälisiin sopimuksiin ja EU-lainsäädäntöön perustuva velvollisuus suojella hyväksikäytön uhreja sekä ehkäistä ihmiskauppaa.

Oikeusteoreettisesti tämä prosessi voidaan ymmärtää monella tavalla, mutta tässä tutkimuksessa sitä lähestytään Kevät Nousiaisen ja hänen tutkijakumppaneidensa a-legitimiteettikäsit-

⁵⁸ Busk ym. 2024. Ks. myös TEM 2024.

⁵⁹ Työ- ja elinkeinoministeriö, tiedote 15.5.2024.

⁶⁰ Hallituksen esitys HE 169/2024 vp. Laki kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä kausityöntekijöinä työskentelystä varten annetun lain 1 ja 24 §:n muuttamisesta, 10/2025 (voimaan 1.2.2025). Lainmuutoksen jälkeen EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta Suomeen tulevat luonnonmarjapoimijat voivat hakea kausityölupaa. Jotta luonnonmarjanpoimija voi saada kausityöluvan, hänen pitää työskennellä Suomessa työsuhteessa. Marjalaki on kuitenkin edelleen voimassa, ja sen nojalla on mahdollista saada esim. Suomessa jo oleskelevia paimintatöihin.

⁶¹ Ks. Vanto ym. 2025.

teellä, joka puolestaan pohjautuu pitkälti Jean-François Lyotardin ajatteluun oikeudenmukaisuuden ja kielen suhteesta. Oikeusfilosofi Kevät Nousiainen on yhdessä tutkijakumppaneidensa kanssa esittänyt, että se, mitä yhteiskunnassa pidetään ”legitiiminä” tai ”epälegitiiminä”, ei ole pysyvää tai staattista, vaan määrittyy dynaamisesti ja vallankäytön seurauksena.⁶² Tutkijat ovat kehittäneet tälle harmaalle keskustelun vyöhykkeelle uuden käsitteen, jota he kutsuvat määrittelemättömäksi, legitiimin ja epälegitiimin väliin jääväksi ”a-legitiimiksi”. Tätä käsitettä he käyttävät pyrkiäkseen teoretisoimaan dynaamista ja jatkuvassa liikkeessä olevaa prosessia, jonka tuloksena yhteiskunnalliset ilmiöt tai haitat määrittyvät joko legitiimeiksi tai epälegitiimeiksi.

A-legitiimeettikäsitteen avulla on mahdollista kuvata sitä prosessia, jossa osittain hyväksyttyjen mutta merkittäviä puutteita sisältävien järjestelmien ja käytäntöjen legitiimisyys vähenee, kun ne kohtaavat kritiikkiä ja kyseenalaistamista. Tämän dynaamisen prosessin seurauksena ne saattavat muuttua epälegitiimeiksi. A-legitiimien käytäntöjen muuttuminen epälegitiimeiksi edellyttää kriittisen massan kyseenalaistajia, tietoisuuden lisäämistä julkisessa keskustelussa sekä vaihtoehtoja vallitseville käytännöille ja toimintatavoille. Prosessiin vaikuttaa myös se, ketkä asiassa pääsevät ääneen ja keitä kuullaan.⁶³ Tässä tutkimuksessa esitetään, että turisti-viisumijärjestelmä, joka mahdollisti poimijoiden maahantulon ilman työsuhdeturvaa, on ollut tällainen a-legitiimi käytäntö, jonka muuttuminen epälegitiimiksi johti siihen, että poimijoiden haavoittuvuudesta tuli oikeuden suojelukohde.

Tätä tarkastelua voidaan syventää kieltä ja valtaa tutkineen Jean-François Lyotardin filosofisella ajattelulla, joka tarjoaa välineitä yhteiskunnallisten vääryyksien tunnistamiseen ja käsitteellistämiseen. Lyotardin mukaan kieli ei ole pelkästään kommunikaation väline, vaan vallan kenttä ja konfliktin paikka. Hän kysyy, mitä yhteiskunnassa nähdään tai tunnustetaan nähtäväksi, ja onko olemassa käsitteitä, joiden avulla haitta tai vääryys voidaan tehdä ymmärrettäväksi ja oikeudellisesti käsiteltäväksi. Lyotard esittää, että yhteiskunnallinen haitta, epäoikeudenmukaisuus tai vääryys – jota hän kutsuu käsitteellä *différend* – tulee ensin nimetä, jotta vääryyden uhrit voivat tulla nähdyiksi ja heidän kokemuksensa tunnistetuiksi. Ilman tunnistettavaa kieltä tai käsitteellistä kehystä vääryys jää näkymättömäksi, eikä se saa sijaa yhteiskunnallisessa keskustelussa tai oikeusjärjestelmässä. Tämän vuoksi Lyotard korostaa, että on tärkeää tunnistaa ja purkaa ne esteet, jotka vaikeuttavat uhrien äänen kuulumista ja heidän kokemustensa tunnistamista.⁶⁴

Tämä ajattelu liittyy suoraan vallan kysymyksiin: kuka saa määritellä, mikä yhteiskunnassa on legitiimiä ja mikä ei? Lyotardin mukaan valta toimii kielen kautta – se, mitä voidaan sanoa, määrittää myös sen, mitä voidaan nähdä ja tunnistaa. Vallan analyysi kytkeytyy siten siihen, kuka saa määrittää legitiimin ja epälegitiimin rajan, ketkä tähän keskusteluun saavat osallistua ja keitä keskustelussa kuullaan. Legitiimin ja epälegitiimin raja ei ole pysyvä tai staattinen, vaan se voi muuttua kriittisen keskustelun, poliittisen toiminnan ja yhteiskunnallisen kyseenalaistamisen seurauksena. Lyotardin näkökulmasta oikeudenmukaisuuden toteutuminen edellyttää, että vääryydet saavat nimen ja että niiden uhrit saavat äänen. Vasta silloin yhteiskunta voi ryhtyä

⁶² Nousiainen ym. 2013.

⁶³ Nousiainen ym. 2013. Ks. myös Vanto ym. 2025.

⁶⁴ Lyotard 2017. Ks. myös Lyotard – van den Abbeele 1984.

toimiin niiden korjaamiseksi. Tämä tekee hänen ajattelustaan erityisen relevanttia tilanteissa, joissa haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien kokemukset ovat jääneet vaille tunnustusta.

Lyotardin ajattelua voidaan hyödyntää, kun pohditaan tarkemmin sitä, mikä merkitys luonnonmarjanpoiminnan oikeudelliseen käsittelemiseen on ollut sillä, että luonnonmarjanpoiminnassa tapahtuneet vääryydet määriteltiin ja tunnistettiin nimenomaisesti ”ihmiskaupaksi” rikosprosessissa. Se, että luonnonmarjanpoimijoiden kohtelun tunnistaminen nimenomaan ”ihmiskaupaksi” ja se, että tämä ”ihmiskauppakokemus” sai näkyvyyttä, kasvot ja äänen, on nähdäkseni yhdessä virkarikosepäilyn kanssa ollut ratkaisevaa asian yhteiskunnallisen keskustelun suuntaamisessa luonnonmarjanpoimijoiden heikon aseman tunnistamiseksi sekä laajasti julkituotuihin vaatimuksiin poimijoiden tehokkaammaksi suojelemiseksi oikeudellisilla keinoilla.

Tässä tutkimuksessa esitetään, että luonnonmarjanpoiminnan epäkohtien tunnistaminen ihmiskaupaksi rikosprosessissa on ollut kielellinen käännekohta, joka on tehnyt poimijoiden haavoittuvan aseman, kokemukset ja suojan tarpeen näkyviksi ja yhteiskunnallisesti tunnustetuiksi. Tämän jälkeen turistiviisumiin pohjautuva menettely menetti legitimitetinsä riittävän laajan yleisön silmissä. Vuonna 2024 luonnonmarjanpoimijoita ei käytännössä juurikaan haikutunut Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään, minkä voisi tulkita ilmentävän sitä, että työsuhteessa poimiminen on suojannut poimijoita hyväksikäytöltä paremmin kuin aikaisempi turistiviisumimenettely.⁶⁵ Tilanteen kehittymistä on kuitenkin tarkasti seurattava myös jatkossa, koska yritysten taloudelliset intressit ovat suuret, ja osa poimijoista poimii edelleen ns. marjalain nojalla.

Käsitys siitä, mikä on legitiimiä ja mikä ei, kehittyy ajassa, ja siihen vaikuttaa myös ymmärrys siitä, mikä on normittamista edellyttävä vääryys ja keiden arvioidaan tarvitsevan oikeusjärjestelmän suojelua. Esimerkki uudesta epäselvästä tilanteesta on laajeneva alustavälitteinen työ, jonka on jo epäilty sisältävän haavoittuvan aseman hyväksikäyttöriskejä.⁶⁶ Riskejä voi arvioida lisäävän niin sanottujen kevytyrittäjien ulkomaalaisuus, kielitaidottomuus ja muu heikko sosioekonominen asema sekä todellisten vaihtoehtojen puuttuminen. Tämä keskustelu on hyvin ajankohtainen nyt ja tulevaisuudessa, kun ulkomaisen työvoiman käyttö Suomessa edelleen kasvaa. Se, millaiset puitteet ihmisarvoa kunnioittavalle luonnonmarjanpoiminnalle tai muulle ulkomaalaista työvoimaa laajamittaisesti hyödyntävälle työnteolle ja yritystoiminnalle tulisi lähtökohdiltaan varsin epätasa-arvoisessa globaalissa maailmassa rakentaa, on keskeisesti oikeudellinen ja lainsäätäjälle kuuluva kysymys. Tarvittavaa sääntelyä tulisi arvioida myös siitä näkökulmasta, miten yksilöihin kohdistuvaa riistoa voitaisiin nykyistä tehokkaammin ennaltaehkäistä. Ihmiskaupan vastaisella työllä voi tämän tapaustutkimuksen perusteella olla mahdollisuus kyseenalaistaa hyväksikäytön riskejä sisältäviä työnteon tapoja ja vahvistaa sitä kautta haavoittuvassa asemassa olevien suojelua.

⁶⁵ Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2024.

⁶⁶ Helsingin Sanomat, uutinen 6.11.2023. Ks. myös KHO 2025:41.

6. Lopuksi

Tutkimus on tarkastellut ihmiskaupamäärittelyyn perustuvan ihmiskaupan vastaisen työn mahdollisuuksia suojella haavoittuvassa asemassa olevia ulkomaalaisia työn suorittajia Suomessa luonnonmarjanpoiminnan tapausesimerkin kautta. Luonnonmarjanpoimintaan liittyvät epäkohdat ovat olleet Suomessa tiedossa jo pitkään, mutta niihin on suhtauduttu yksittäistapauksina eikä rakenteellisenä yhteiskunnallisena ongelmana, joka edellyttäisi haavoittuvassa asemassa olevien tehokasta suojelemista ja hyväksikäyttöriskien ehkäisemiseen tähtäävää lainsäädäntöä. Epäkohtia on pyritty hallitsemaan aiesopimusmenettelyllä sekä viranomaisten ja yritysten välisellä yhteistyöllä, koska turismiin perustuva poiminta on nähty taloudellisesti hyödylliseksi sekä yrityksille että poimijoille. Valittuihin keinoihin on vaikuttanut myös se, keitä on kuultu ja ketkä asiassa ovat päässeet ääneen.

Käänne tapahtui vasta, kun poimijoiden kokemukset tunnistettiin rikosprosessissa ihmiskaupaksi ja alan käytäntöihin kohdistettiin laajamittaisia rikostutkintoja. Tutkimuksessa esitetään, että ihmiskaupamäärittelyllä oli paitsi oikeudellinen, myös yhteiskunnallinen vaikutus: se muutti tapaa, jolla poimijoiden asema ymmärretään, miten heidän suojan tarpeensa tunnistetaan ja millaisia lainsäädännöllisiä ratkaisuja tarvitaan hyväksikäytön ehkäisemiseksi. Kun ilmiö käännettiin ihmiskaupan kielelle, siitä tuli tuomittavaa, ja poimijat alettiin nähdä vakavan rikoksen uhreina, joilla on oikeus suojeluun kansainvälisten sopimusten ja EU-lainsäädännön nojalla. Tämä määrittely muovasi yhteiskunnallista ymmärrystä siitä, mikä on hyväksyttävää, suojeltavaa tai rangaistavaa, ja samalla vahvistuivat vaatimukset hyväksikäytön ehkäisemisestä tehokkailla lainsäädäntötoimilla.

Oikeusteoreettisesti tutkimus asettuu Kevät Nousiaisen ja hänen tutkijakumppaneidensa kehittämän a-legitimiteettikäsitteen sekä Jean-François Lyotardin oikeudenmukaisuutta ja valtaa teoretisoivaan viitekehykseen. A-legitiimi viittaa käytäntöihin, jotka eivät ole selkeästi hyväksyttyjä tai torjuttuja, mutta jotka tuottavat haavoittuvuutta. Luonnonmarjanpoimijoiden asema on pitkään jäänyt oikeuden marginaaliin, eikä poimijoiden haavoittuvaa asemaa ole tunnustettu lainsäädännössä suojelun kohteeksi ennen epäkohtien tunnistamista ihmiskaupaksi. Rikosoikeusjärjestelmän puuttuminen toimi tässä kontekstissa katalysaattorina, joka muutti turistiviisumijärjestelmään perustuvan luonnonmarjanpoiminnan statuksen epälegitiimiksi. Lyotardin ajattelun valossa ihmiskaupan nimeäminen rikosprosessissa toimi kielellisenä käänteenä, joka teki uhrien kokemuksista oikeudellisesti tunnustettavan.

Tutkimus osoittaa, että ihmiskaupan vastaisella työllä, rikosoikeusjärjestelmän puuttumisella ja ihmiskaupan tunnistamisella rikosprosessissa on merkitystä. Työperäisen maahanmuuton ehtoja ja olosuhteita voidaan muokata niin, ettei hyväksikäyttöä tarvitse pitää sen oletettuna tai hyväksyttynä osana. Tämä kuitenkin edellyttää, että valtio asettaa työnantajille ja yrityksille ulkomaisen työvoiman käyttöön liittyviä vaatimuksia, valvoo tehokkaasti niiden toteutumista, tutkii epäillyt hyväksikäyttö- ja ihmiskaupparikokset sekä auttaa uhreja. Tällä on merkitystä paitsi maahanmuuttajataustaisille työntekijöille myös työmarkkinoiden yhdenvertaisuudelle.

Samalla on tunnustettava, että ihmiskaupan vastaisen työn vaikuttavuus on riippuvainen siitä, miten ihmiskauppa määritellään ja keiden katsotaan olevan suojeluun oikeutettuja. Sel-

vää on myös, etteivät tehdyt lainmuutoksetkaan välttämättä täysin onnistu estämään ihmis-
kauppaa luonnonmarjanpoiminnassa merkittävien taloudellisten kannustinten vuoksi. Vii-
me kädessä ihmiskaupan vastaisen työn legitimitetti ja käyttökelpoisuus mitataan sillä, voi-
daanko sen avulla aidosti parantaa uhrien asemaa ja ehkäistä haavoittuvassa asemassa olevien
hyväksikäyttöä.

Abstract in English

WORK AGAINST HUMAN TRAFFICKING AS A MEANS TO PROTECT THE MOST VULNERABLE
– CASE WILD BERRY PICKING

This article examines how criminal law intervention and identification as trafficking exposed structural
vulnerability among wild berry pickers in Finland. The lack of effective regulation enabled exploitation
under tourist visa schemes. Defining abuse as trafficking in the criminal procedure marked a turning point,
leading to legal reform and demonstrating the potential of anti-trafficking law to expand protection and
reshape legitimacy.

Keywords: berry picking, human trafficking, vulnerability, criminal law, visa system

Lähteet

VIRALLISLÄHTEET

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisu Rantsev v. Cyprus and Russia 2010 (Application no. 25965/04)

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisu Siliadin v. France 2005 (application no.73316/01).

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisu Van Der Musselle v. Belgium 1983 (Application no. 8919/80).

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/36/EU, annettu 5 päivänä huhtikuuta 2011, ihmiskaupan ehkäisemisestä ja
torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta ja neuvoston puitepäättöksen 2002/629/YOS korvaamisesta.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/29/EU, annettu 25 päivänä lokakuuta 2012, rikoksen uhrien oikeuksia, tukea
ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä neuvoston puitepäättöksen 2001/220/YOS korvaamisesta.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2024/1712, annettu 13 päivänä kesäkuuta 2024, ihmiskaupan ehkäisemisestä
ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta annetun direktiivin 2011/36/EU muuttamisesta.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä kausityöntekijöinä
työskenteleviä varten annetun lain 1 ja 24 §:n muuttamisesta, HE 169/2024 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain ja ulkomaalaislain muuttami-
sesta, HE 266/2014 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja
auttamisesta annetun lain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi, HE 220/2022 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta, HE 169/2014 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta, HE 253/2020 vp.

Helsingin käräjäoikeus, tuomio nro 24/138010 (31.10.2024).

Keski-Suomen käräjäoikeus, tuomio nro 18/100182 (19.1.2018).

Kirjallinen kysymys KK 400/2011 vp, kansanedustaja Katri Komi.

Kirjallinen kysymys KK 333/2014 vp, kansanedustaja Laila Koskela.

Kirjallinen kysymys KK 840/2014 vp, kansanedustaja Anna Kontula.

Korkein hallinto-oikeus, tuomio nro 2025:41 (22.5.2025).

Korkein oikeus, tuomio KKO 2022:2 (26.1.2022).

Lakialoite LA 72/2012 vp, kansanedustaja Reijo Tossavainen.

Lakialoite LA 81/2007 vp, kansanedustaja Erkki Pulliainen.

Lapin käräjäoikeus, tuomio nro 25/106723 (5.9.2025).

Neuvoston puitepäätös 2002/629/YOS, tehty 19 päivänä heinäkuuta 2002, ihmiskaupan torjunnasta.

Oikeuskanslerin vastaus KV/892/10/2024 (24.6.2024).

Toimenpidealoite TPA 33/2013 vp, kansanedustaja Silvia Modig ym.

Työ- ja tasa-arvovaliokunta, Metsämarjanpoimijat, TYO 2/2014 vp.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta, Työ- ja tasa-arvovaliokunnan mietintö TyVM 16/2014 vp – K 19/2014 vp.

Työneuvoston lausunto TN 1438-10 (3.6.2010).

Työneuvoston lausunto TN 1458-14 (24.6.2014).

Vaasan hovioikeus, tuomio nro 20/108156 (26.2.2020).

KIRJALLISUUS

Axelsson, Linn – Hedberg, Charlotta, Emerging topologies of transnational employment: ‘Posting’ Thai workers in Sweden’s wild berry industry beyond regulatory reach. *Geoforum*, Vol. 89, 2018, s. 1–10.

Bergelson, Vera, Vulnerability, Exploitation and Choice. Teoksessa Rita Haverkamp – Ester Herlin-Karnell – Claes Lernerstedt (toim.) *What is Wrong with Human Trafficking: Critical Perspectives on Law*. Hart Publishing 2019, s. 193–216.

Busk, Henna – Heimonen, Raija – Määttä, Kalle – Norkio, Antti – Vaahtoniemi, Saara, Luonnonmarjanpoimintaa koskeva selvitys. Ulkomaalaisten luonnonmarjanpoimijoiden työsuhteisuuden ja elinkeinonharjoittamisen taloudellisia vaikutuksia arvioiva selvitys. Työ- ja elinkeinoministeriö 2024

Gallagher, Anne, *The International Law of Human Trafficking*. Cambridge University Press 2010.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä, Vuosikatsaus 2022.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä, Vuosikatsaus 2023.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä, Vuosikatsaus 2024.

Jokinen, Anniina – Ollus, Natalia – Viuhko, Minna, Ehdoilla millä hyvänsä. Työperäinen ihmiskauppa ja ulkomaalaisten työntekijöiden hyväksikäyttö Suomessa. Heuni 2011.

Kansallinen ihmiskaupparaportointi, Kertomus 2010. Ihmiskauppa ja siihen liittyvät ilmiöt sekä ihmiskaupan uhrien oikeuksien toteutuminen Suomessa. Vähemmistövaltuutettu 2010.

Kansallinen ihmiskaupparaportointi, Kertomus 2014. Vähemmistövaltuutettu 2014.

Kimpimäki, Minna, Vapaus rikosoikeudellisenä käsitteenä. Teoksessa Esko Yli-Hemminki – Sakari Melander – Kimmo Nuotio (toim.) *Rikoksen ja rangaistuksen filosofia*. Gaudeamus 2022, s. 412–427.

Koivukari, Kristiina – Korkka-Knuts, Heli – Mahmood, Venus – Melander, Sakari, Ihmiskauppa ja sen lähirikokset. Säännösten soveltamiskäytäntö. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:18.

Kotiswaran, Prabha, Trafficking: A Development Approach. *Current Legal Problems*, Volume 72, Issue 1, 2019, s. 375–416.

Lernerstedt, Claes, What Does the Trafficker Do Wrong and Towards What and Whom? Teoksessa Rita Haverkamp – Ester Herlin-Karnell – Claes Lernerstedt (toim.) *What is Wrong with Human Trafficking: Critical Perspectives on Law*. Hart Publishing 2019, s. 137–158.

Leskinen, Jari, Organisoitu paritus ja prostituutio Suomessa teoksessa *Rikostutkimus*, s. 9–30. Keskusrikospoliisi 2002.

- Lyotard, Jean-François, *The Differend. Phrases in Dispute. Theory and History and Literature*, Volume 46, University of Minnesota Press 2017.
- Lyotard, Jean-François – van den Abbeele, Georges, *The Différend, the Referent, and the Proper Name. Diacritics*, Vol. 14, No. 3, 1984, s. 3–14.
- Nousiainen, Kevät – Holli, Anne Maria – Kantola, Johanna – Saari, Milja – Hart, Linda, *Theorizing gender equality: perspectives on power and legitimacy. Social Politics: International Studies in Gender, State and Society*, Volume 20, Number 1, 2013, s. 41–64.
- O’Connell Davidson, Julia, *Modern Slavery: The Margins of Freedom*. Palgrave Macmillan 2015.
- Pekkarinen, Anna-Greta – Jokinen, Anniina, *Hyväksikäytön kirjo. Ihmiskaupan kehitys ja toimintatavat Suomessa, Latviassa, Virossa, Puolassa ja Ukrainassa*. Heuni 2023.
- Rantanen, Pekka – Valkonen, Jarmo, *Ulkomaalaiset metsämarjanpöimijät Suomessa*. Ulkorajarahasto 2011.
- Roth, Venla, *Defining Human Trafficking, Identifying Its Victims. A Study on the Impact and Future Challenges of the International, European and Finnish Legal Responses to Prostitution-Related Trafficking in Human Beings*. Uniprint 2010.
- Roth, Venla – Luhtasaari, Mia, *Suomi torjuu ihmiskauppaa: Ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma 2020–2023*. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2021:15.
- Seikula, Minna, *Socio-Legal Production of the Tourist-Seasonal Labourer for the Finnish Berry Industry. Social Inclusion* 12/2024, Artikkelit 7845.
- Sisäministeriö, Metsämarjanpöimijät. Hankkeen loppuraportti. Sisäministeriön julkaisuja 14/2017, https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/735c033e-6abb-4800-8553-b9965c063cbe/2e24e519-837d-46c7-9016-432ae0c43360/JULKAISU_20070503115331.pdf. (vierailtu 4.10.2025)
- Teittinen, Paavo, Pitkä vuoro. Kuinka moderni orjuus juurtui Suomeen. Gaudeamus 2025.
- Työ- ja elinkeinoministeriö, Luonnonmarjanpöimijöiden aseman parantaminen. Luonnonmarjanpöimijöiden aseman parantamista koskevan työryhmän loppuraportti (6.5.2024), https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/be23bda9-23a1-4770-ac2a-caad19f04d23/82b947f-5abd-4cad-b767-bc523aa0121e/MUISTIO_20240506085007.PDF. (vierailtu 4.10.2025)
- Työsuojeluhallinto, Ulkomaisen työvoiman käytön valvonta vuonna 2022 – Raportti. Työsuojeluhallinnon julkaisuja 5/2023.
- Työsuojeluhallinto, Ulkomaisen työvoiman käytön valvonta vuonna 2023 – Raportti. Työsuojeluhallinnon julkaisuja 1/2024.
- United Nations Office on Drugs and Crime, *Global Report on Trafficking in Human Beings*. UNODC 2024.
- Valovirta, Anni – Kainulainen, Heini, *Lapsi ihmiskaupan kohteena. Yhdenvertaisuusvaltuutettu* 2024.
- Van Kempen, Piet Hein – Lestrade, Sjarai, *Limiting the Criminalisation of Human Trafficking: Protection Against Exploitative Labour versus Individual Liberty and Economic Development*. Teoksessa Rita Haverkamp – Ester Herlin-Karnell – Claes Lernerstedt (toim.) *What is Wrong with Human Trafficking: Critical Perspectives on Law*. Hart Publishing 2019, s. 217–238.
- Vanto, Johanna – Alvesalo-Kuusi, Anne – Salonen, Lauri, *Sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä lainvalmistelu sääntelykaappauksen kontekstissa – tapaus marjalaki*, Oikeus 1/2025, s. 9–35.
- Villacampa, Carolina – Torres, Nùria, *Human Trafficking for Criminal Exploitation: The Failure to Identify Victims*. *European Journal on Criminal Policy and Research*, Vol. 23, 2017, s. 393–408.
- Viuhko, Minna, *Restricted Agency, Control and Exploitation: Understanding agency of trafficked persons in the 21st century Finland*. Heuni Report Series no. 90, 2019.
- Wallin, Markku, *Ehdotuksia ulkomaalaisten metsämarjanpöimijöiden olosuhteisiin liittyvien epäkohtien korjaamiseksi*. Työ- ja elinkeinoministeriö 2014.
- Willman-Koistinen, Minna – Sahramäki, Iina – Kankaanranta, Terhi, *Ihmiskaupparikosten esitutkinnan käsikirja*. Poliisiammattikorkeakoulu 2024.

MEDIALÄHTEET JA VIRANOMAISTIEDOTTEET

- Helsingin Sanomat, uutinen 26.2.2023, ”Velan vangit”, Yli kaksi kuukautta raatamista ja palkkiona miinus 58 euroa – HS tapasi thaimaalaisia marjanpoimijoita, joista lähti purkautumaan valtava ihmiskauppavyöhyt | HS.fi, <https://www.hs.fi/feature/art-2000009400636.html> (vierailtu 4.10.2025)
- Helsingin Sanomat, uutinen 6.11.2023, ”Poliisi: Ruokalaheteiksi värvätyt tekivät pakkotyötä, Poliisi: Ruokalaheteiksi värvätyt tekivät ”pakkotyötä” | HS.fi, <https://www.hs.fi/pkseutu/art-2000009971626.html> (vierailtu 4.10.2025)
- Helsingin Sanomat, uutinen 13.4.2024, ”Thaimaassa epäillään, että marjanpoimijoiden Suomeen tulon taustalla on korruptiota, epäiltynä ministereitä”, Thaimaassa epäillään, että marjanpoimijoiden Suomeen tulon taustalla on korruptiota, epäiltynä ministereitä | HS.fi, <https://www.hs.fi/suomi/art-2000010357940.html> (vierailtu 4.10.2025)
- Helsingin Sanomat, uutinen 26.7.2024, ”Thaimaalaisten marjanpoimijoiden päästämisestä Suomeen ei vielä päätöstä, Thaimaalaisten marjanpoimijoiden päästämisestä Suomeen ei vielä päätöstä | HS.fi, <https://www.hs.fi/suomi/art-2000010589432.html> (vierailtu 4.10.2025)
- Maaseudun Tulevaisuus, uutinen 16.1.2024, ”Suuret marjayhtiöt hyväksikäyttävät Suomen jokaisenoikeuksia ja Thaimaan köyhiä, maan suurlähettiläs sanoo: ”Ongelmat ovat pysyneet ennallaan viimeiset 16 vuotta”, Suuret marjayhtiöt hyväksikäyttävät Suomen jokaisenoikeuksia ja Thaimaan köyhiä, maan suurlähettiläs sanoo: ”Ongelmat ovat pysyneet ennallaan viimeiset 16 vuotta” - MT Metsä - Maaseudun Tulevaisuus, <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/metsa/92733eeb-ec90-4e4b-a9e4-282f5e13e8cf> (vierailtu 4.10.2025).
- Maaseudun tulevaisuus, uutinen 18.3.2024, ”Tässä poljetaan niin poimijoiden kuin yritysten oikeuksia” – thaipoimijoita koskeva päätös tuli luonnonmarja-alalle puskista, alan keskustelutilaisuus vasta edessä ja vaikutusten arviointi kesken, ”Tässä poljetaan niin poimijoiden kuin yritysten oikeuksia” – thaipoimijoita koskeva päätös tuli luonnonmarja-alalle puskista, alan keskustelutilaisuus on vasta edessä ja vaikutusten arviointi kesken - MT Metsä - Maaseudun Tulevaisuus, <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/metsa/0ac60030-963a-4e12-a80c-26c8898a5194> (vierailtu 4.10.2025)
- MTV3 uutinen, 15.3.2024, ”Järkyttynyt marjayrittäjä: Tuleva kausi on menetetty, jos ei saada Thaimaasta poimijoita”, Tuleva kausi on menetetty jos ei saada Thaimaasta poimijoita, sanoo yrittäjä - MTVuutiset.fi. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/jarjkyttynyt-marjayrittaja-tuleva-kausi-on-menetetty-jos-ei-saada-thaimaasta-poimijoita/8899164> (vierailtu 4.10.2025)
- Suomen poliisi, uutinen 31.1.2024: ”Laaja thaimaalaisiin marjanpoimijoihin liittyvä ihmiskaupparikoskokonaisuus syyteharkintaan”, Laaja thaimaalaisiin marjanpoimijoihin liittyvä ihmiskaupparikoskokonaisuus syyteharkintaan - Poliisi, <https://poliisi.fi/-/laaja-thaimaalaisiin-marjanpoimijoihin-liittyva-ihmiskaupparikoskokonaisuus-syyteharkintaan> (vierailtu 4.10.2025)
- Työ- ja elinkeinoministeriö, tiedote 15.5.2024, ”Jatkossa ulkomaisten luonnonmarjanpoimijoiden pääväylä Suomeen on työsuhteinen kausityö”, <https://valtioneuvosto.fi/-/1410877/jatkossa-luonnonmarjanpoimijoiden-paavayla-suomeen-on-tyosuhteinen-kausityo> (vierailtu 4.10.2025)
- Ulkoministeriö, tiedote 15.3.2024, ”Ulkoministeriö keskeyttää luonnonmarjanpoimijoiden viisumihakemusten vastaanoton Thaimaassa”, Ulkoministeriö keskeyttää luonnonmarjanpoimijoiden viisumihakemusten vastaanoton Thaimaassa - Ulkoministeriö, https://um.fi/ajankohtaista/-/asset_publisher/gc654PySnjTX/content/ulkoministerio-keskeyttaa-luonnonmarjanpoimijoiden-viisumihakemusten-vastaanoton-thaimaassa (vierailtu 4.10.2025)
- YLE, uutinen 8.9.2013, ”Syyttäjä: Marjanpoimijoiden rikosilmoitusta ei tutkita”, Syyttäjä: Marjanpoimijoiden rikosilmoitusta ei tutkita | Yle, <https://yle.fi/a/3-6837380> (vierailtu 4.10.2025)
- YLE, uutinen 16.11.2022, ”Thaimaan suurlähetystö alkaa selvittää marjanpoimijoidensa asemaa Suomessa – tavoite on kitkeä pois poimijoiden epäinhimillinen kohtelu”, Thaimaan suurlähetystö alkaa selvittää marjanpoimijoidensa asemaa Suomessa – tavoite on kitkeä pois poimijoiden epäinhimillinen kohtelu | Kotimaa | Yle, <https://yle.fi/a/74-20004844> (vierailtu 4.10.2025)
- YLE, uutinen 16.7.2024, ”900 thaimaalaista Sai Suomelta luvan tulla marjanpoimintaan – vielä ei tiedetä, päästääkö Thaimaa heitä tänne, 900 thaimaalaista sai Suomelta luvan tulla marjanpoimintaan – vielä ei tiedetä, päästääkö Thaimaa heitä tänne | Kotimaa | Yle, <https://yle.fi/a/74-20099974> (vierailtu 4.10.2025)
- YLE, uutinen 30.7.2024, ”Työministeri Satonen: Thaimaa hyväksynyt ehdollisesti maastapoistumisluvan marjanpoimijoille, Työministeri Satonen: Thaimaa hyväksynyt ehdollisesti maastapoistumisluvan marjanpoimijoille | Kotimaa | Yle, <https://yle.fi/a/74-20102080> (vierailtu 4.10.2025)